

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi maatalouden harjoittamisesta luopumisen tukemisesta annetun lain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi maatalouden harjoittamisesta luopumisen tukemisesta annettua lakia. Tarkoituksena on edistää työllisyyttä mahdollistamalla maatalouden luopumistukeen oikeutettujen tuensaajien ansiotyössäkäynti ilman, että työssä ansaitun tulon määrä vaikuttaisi maatalouden harjoittamisesta luopuneen oikeuteen saada luopumistukea. Laista ehdotetaan kumottavaksi ansiotulorajoitetta koskevat säännökset.

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
PERUSTELUT	3
1 Asian tausta ja valmistelu	3
1.1 Tausta	3
1.2 Valmistelu	3
2 Nykytila	4
3 Tavoitteet	7
4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset	7
4.1. Keskeiset ehdotukset	7
4.2. Pääasialliset vaikutukset.....	8
5 Lausuntopalaute	11
6 Säännöskohtaiset perustelut	11
7 Voimaantulo	12
8 Suhde perustuslakiin ja säätämjärjestys	12
LAKIEHDOTUS	15
Laki maatalouden harjoittamisesta luopumisen tukemisesta annetun lain muuttamisesta	15
LIITE	17
RINNAKKAISTEKSTI.....	17
Laki maatalouden harjoittamisesta luopumisen tukemisesta annetun lain muuttamisesta	17

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

1.1 Tausta

Suomessa tulevaisuuden talouskasvun kannalta keskeinen tekijä on osaava työvoima ja sen riittävyys. Tämä on myös maaseudun elinvoimaisuutta ja maaseudun talouskasvua luova edellytys. Osaavan työvoiman käytettävyyteen on syytä kiinnittää huomiota maaseudun talouskasvun potentiaalin edistämiseksi.

Työntekijätarve maaseutualueilla monilla eri toimialoilla toimivissa yrityksissä ja palveluissa, on merkittävä. Tämä näkyy erityisesti haasteena löytää yrityksille liiketoiminnan jatkajia tai osaavaa työvoimaa. Haasteita on myös saada osa-aikaista tai satunnaista työvoimaa. Erityishaasteena ovat sijaisuudet, joihin tarvitaan työntekijää lyhyellä varoitusajalla tai tehtävät, joissa työvuorot tai -päivät voivat olla satunnaisia. Ilman riittävän osaavaa työvoimaa esimerkiksi maaseudun alihankintateollisuus ei pysty täysimääräisesti hyötymään kysynnästä. Ukrainassa käytävä sota ja covid-19 -epidemia ovat lisänneet työvoiman saatavuuteen liittyviä haasteita. Poikkeustilanteesta huolimatta monet maaseudun yritykset ovat kehittäneet toimintaansa ja investoineet liiketoimintaedellytystensä vahvistamiseen.

Maaseutualueiden yritykset joutuvat kilpailemaan osaavista työntekijöistä. Maaseutuyritysten rekrytointia vaikeuttaa vähäinen työvoiman tarjonta, sekä työmarkkinoiden kohtaanto-ongelmat. Työvoiman liikkuvuuteen maaseutualueille ja maaseutualueiden välillä vaikuttavat monet tekijät, kuten puolison työllistymismahdollisuus, palvelutarjonta tai maaseudun asuntomarkkinoihin liittyvät ominaispiirteet. Erityisesti lyhytaikaisen työn vastaanottamiseen saattaa liittyä kannustinloukkuja.

Covid-19-epidemian jatkuminen ja pahentuminen vuoden 2021 lopusta alkaen, erityisesti omikron-muunnoksen johdosta, vaikeuttaa myös työvoiman saatavuutta huoltovarmuuden kannalta keskeisille aloille kuten maatalouteen. Myös Ukrainassa käytävä sota vaikeuttaa Ukrainasta tulevien kausityöntekijöiden saatavuutta.

Vuosina 2020 ja 2021 on ollut voimassa määräaikainen laki eräistä maatalouden luopumistuen ansiotulorajaan covid-19-epidemian johdosta sovellettavista väliaikaisista menettelyistä (446/2020 ja 542/2021). Maa- ja metsätalousvaliokunta piti hallituksen esitykseen (HE 77/2021 vp) liittyvässä mietinnössään tarpeellisena selvittää käsittelyssä olleen väliaikaisen järjestelyn säätämistä pysyväksi. Hallitus päätti syyskuussa 2021 vuoden 2022 talousarvioesityksen yhteydessä poistaa luopumistuen ansiotulorajan pysyvästi. Hallituksen neuvotteluissa vuoden 2022 talousarvioesitykseksi on pöytäkirjamerkintä: ”Poistetaan maatalouden luopumistuen ansiotuloraja pysyvästi.”.

1.2 Valmistelu

Esitys on valmisteltu maa- ja metsätalousministeriössä virkatyönä. Maatalousyrittäjien eläkelaitos Mela on osallistunut esityksen valmisteluun.

Lausunto pyydettiin seuraavilta tahoilta: oikeusministeriö, valtiovarainministeriö, sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö, Ruokavirasto, Ahvenanmaan valtionvirasto, Maatalousyrittäjien eläkelaitos Mela, Maa- ja metsätaloustuottajain keskusliitto MTK, Svenska lantbruksproducenternas centralförbund SLC, ProAgria Keskusten Liitto ja Suomen Yrittäjät ry.

2 Nykytila

Maatalouden harjoittamisesta pysyvästi luopuneille on myönnetty luopumistukea vuosina 1995—2018 maatalouden rakenteen parantamiseksi. Vuosina 1995—2006 luopumistukea myönnettiin maatalousyrittäjien luopumistuesta annetun lain (1293/1994) nojalla ja vuodesta 2007 alkaen maatalouden harjoittamisesta luopumisen tukemisesta annetun lain (612/2006) nojalla. Viimeisin maatalouden luopumistukijärjestelmä päättyi 31.12.2018, eikä uusia luopumistukia enää myönnetä. Luopumistukia maksetaan edelleen maatalouden harjoittamisesta luopumisen tukemisesta annetun lain (luopumistukilaki) nojalla ja viimeinen luopumistuen maksuerä maksetaan vuonna 2029.

Luopumistuki on maatalouden rakennetuki, jota on voitu myöntää maatalousyrittäjälle, joka pysyvästi lopettaa kaupallisen maatalouden harjoittamisen luopumalla vähintään maatilansa maatalousmaasta ja sukupolvenvaihdoksissa lisäksi tuotantorakennuksista luopumistukilaissa säädetyn tavoin. Olennaista luopumistuen saamisessa on ollut yrittäjäasema maatilalla.

Luopumistuki määräytyy yksilöllisesti jokaisella tuensaajalla, ja tuki muodostuu perusmäärästä ja täydennysosasta. Luopumistuen perusmäärä on pääsääntöisesti yhtä suuri kuin maatalousyrittäjän eläkelain (1280/2006) mukainen työkyvyttömyyseläke, joka maatalousyrittäjälle olisi myönnetty, jos hänellä luopumisen tapahtuessa olisi ollut oikeus täyden työkyvyttömyyseläkkeen saamiseen. Luopumistuen täydennysosa on pääsääntöisesti yhtä suuri kuin se kansaneläke, joka luopujalle olisi myönnetty, jos hänellä luopumisen tapahtuessa olisi ollut oikeus työkyvyttömyyseläkkeenä myönnettävään kansaneläkkeeseen. Kaikilla luopumistuensaajilla ei siten ole oikeutta luopumistuen täydennysosaan. Luopumistuen perusmäärä muuttuu pääsääntöisesti saman suuruiseksi maatalousyrittäjän eläkelain mukaiseksi vanhuuseläkkeeksi, kun luopumistuen saaja täyttää 63 vuotta. Luopumistuen täydennysosaa maksetaan siihen saakka, kunnes luopuja täyttää 65 vuotta, ellei hänelle ennen sitä myönnetä täydennysosan lakkauttavaa muuta etuutta.

Luopumistuen perusmäärä tarkistetaan vuosittain työntekijän eläkelain 98 §:ssä tarkoitetulla työeläkeindeksillä. Luopumistuen täydennysosa tarkistetaan indeksillä siten kuin kansaneläkeindeksistä annetussa laissa (456/2001) säädetään.

Luopumistuen saaminen edellytti kaupallisesta maatalouden harjoittamisesta luopumista sekä metsätalouden hankintatöiden lopettamista pysyvästi. Lisäksi muuta ansiotoimintaa on rajoitettu. Luopumistukilain 14 §:n 1 momentin mukaan luopumistukea ei makseta ennen kuin luopuja on toimittanut Melalle selvityksen myös muiden ansiotöiden kuin kaupallisen maatalouden harjoittamisen ja metsätalouden hankintatöiden lopettamisesta tai niiden vähentämisestä siten, että hänen niistä saamiensa ansiotulojen määrän voidaan arvioida jäävän pienemmäksi kuin 523,61 euroa kuukaudessa (ansiotuloraja) tarkistettuna työntekijän eläkelain (395/2006) 96 §:ssä tarkoitetulla palkkakertoimella. Ansiotuloraja on 785,94 euroa kuukaudessa vuoden 2022 tasolla. Luopumistukilain 14 §:n 1 momentin mukaisena tulona ei kuitenkaan pidetä omaishoidon tukea eikä perhehoitajalle maksettavaa hoitopalkkiota.

Luopumistuen maksaminen voi maatalouden harjoittamisesta luopumisen jälkeen alkaa aikaisintaan, kun luopuja on saavuttanut luopumistukilain 8 §:n 1 momentissa säädetyn iän, joka vuonna 2022 tai sen jälkeen alkavissa luopumistuuissa on 59 tai 60 vuotta. Luopumistukilain 38 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan luopumistukea ei kuitenkaan suoriteta ennen kuin luopuja on lopettanut muut ansiotyönsä tai vähentänyt niitä siten, että luopujan niistä saamiensa ansiotulojen voidaan arvioida jäävän 14 §:ssä säädettyä ansiotulorajaa pienemmäksi. Luopumistukilain 38 §:n 2 momentin mukaan luopumistukea ei makseta vajaalta kalenterikuukaudelta.

Jos luopujan ansiotulot ylittävät laissa säädetyn ansiotulorajan, kun hän täyttää iän, jonka täyttymistä seuraavan kuukauden alusta luopumistuen maksaminen alkaisi, luopumistuen maksamista ei aloiteta. Luopumistuki muuttuu niin sanotuksi lepääväksi luopumistueksi, jonka maksaminen alkaa vasta, kun luopujan kuukausittaiset ansiotulot alittavat ansiotulorajan.

Käytännössä on luopujia, joille on myönnetty oikeus luopumistukeen, mutta joille ei makseta luopumistukea lainkaan, koska heidän ansiotulonsa ylittävät ansiotulorajan siihen saakka, kunnes luopumistuen maksaminen päättyy. Tämä johtuu yleensä siitä, että heillä on toistaiseksi jatkuva työ- tai virkasuhde, joista saatavat kuukausittaiset ansiotulot jatkuvasti ylittävät luopumistuen ansiotulorajan tai siitä, että he harjoittavat muuta yrittäjätoimintaa kuin maa- ja metsätaloutta, siinä määrin, että ansiotuloraja ylittyy.

Luopumistukilain 42 §:n 5 momentin mukaan luopujan, joka ei ole lopettanut tai vähentänyt muita ansiotöitään niin, että luopumistuen perusmäärän maksaminen olisi aloitettu, maatalousyrittäjän eläkelain mukaisen vanhuuseläkkeen maksamisen aloittamista voidaan luopujan hakemuksesta lykätä, jos hakemus tehdään ennen kuin luopuja täyttää 63 vuotta.

Maksussa olevan luopumistuen maksun keskeyttämisestä säädetään luopumistukilain 45 §:ssä. Kyseisen pykälän 1 momentin mukaan luopumistukea ei makseta kalenterikuukaudelta, jonka aikana luopumistuen saaja on ansiotyössä ja ansaitsee vähintään voimassa olevan ansiotulorajan verran. Kun Mela saa tiedon seikasta, jonka perusteella luopumistukea ei saisi maksaa, Melan on luopumistukilain 45 §:n 2 momentin nojalla keskeytettävä luopumistuen maksaminen seuraavasta mahdollisesta maksujaksosta alkaen, jos syy luopumistuen maksamisen keskeyttämiseen on edelleen olemassa. Luopumistuen maksamista jatketaan, kun luopumistuensaaja kirjallisesti ilmoittaa Melalle, että hänen ansiotulonsa ovat päättyneet tai vähentyneet siten, että ne alittavat ansiotulorajan.

Luopumistuen saajan ilmoitusvelvollisuudesta säädetään luopumistukilain 49 §:ssä. Kyseisen pykälän 2 momentin 2 kohdan mukaan luopumistuen saaja on velvollinen ilmoittamaan Melalle ryhtymisestään ansiotyöhön, josta saatava ansiotulo on vähintään 45 §:n 1 momentissa säädetyn rahamäärän eli ansiotulorajan suuruinen taikka ansiotyöstä saatavan ansiotulon noususta vähintään sanotun rahamäärän suuruiseksi. Luopumistukilain mukaan Melan on tukijärjestelmää toimeenpannessaan huolehdittava, ettei tukea makseta sitoumusten vastaisesti. Tämän vuoksi ja koska kaikki luopumistuensaajat eivät täytä ilmoitusvelvollisuuttaan Mela myös valvoo luopumistuensaajien ansiotuloja. Luopumistukilain 53 §:n mukaan Melan on pääsääntöisesti perittävä liikaa maksettu luopumistuki takaisin, jos luopumistukea on maksettu aiheettomasti. Tällaisia tilanteita esiintyy käytännössä, kun vasta jälkikäteen ilmenee, että luopumistuensaajan kuukausittaiset ansiotulot ovat ylittäneet ansiotulorajan, eikä luopumistukea olisi tullut maksaa.

Luopumistukilain 41 §:n 3 momentissa todetaan, että kun luopumistukea on alettu suorittaa 38 §:n perusteella, luopumistuen saajalle karttuu muusta ansiotyöstä kuin maatalousyrittäjän eläkelain 3 tai 13 §:ssä tarkoitettua maatalousyrittäjätoiminnasta eläkettä sen mukaan, mitä säädetään työntekijän eläkelain 3 §:ssä tarkoitetuissa työeläkelaeissa eläkkeen aikana tehdystä työstä.

Työansioista karttuu voimassa olevan työeläkelainsäädännön mukaan pääsääntöisesti eläkettä 1,5 % vuodessa. Kun luopumistuen maksaminen on aloitettu, luopumistuen saajalle karttuu siten luopumistuen rinnalla tehdystä muusta ansiotyöstä eläkettä 1,5 % vuodessa eli vastaavasti kuin eläkettä saavilla ansiotyötä tekevilla henkilöillä. Vuoden 2017 työeläkeuudistukseen liittyvän siirtymäsäännöksen mukaan eläkettä karttuu kuitenkin 1,7 % vuodessa vuoden 2025 loppuun työansioista, jotka on maksettu 53 vuoden iän täyttämistä seuraavan kalenterikuukauden

alusta sen kalenterikuukauden loppuun, jona työntekijä tai yrittäjä täyttää 63 vuotta. Korkeammalle karttumalle on kuitenkin edellytyksenä, ettei henkilö ole saanut luopumistukea tai muuta omaan työskentelyyn perustuvaa työeläkelakien mukaista etuutta. Tämä koskee siten luopujia, joiden luopumistuen maksaminen ei ole vielä alkanut.

Luopumistuensaajat ovat entisiä maatalouden harjoittajia ja heillä on maataloudessa vaadittavaa erityisosaamista ja ammattitaitoa. Osa heistä on myös jo maatalousyrittäjätoimintaa harjoittaessaan työskennellyt maatilalla ulkopuolella, joten heillä on ammattitaitoa myös muihin kuin maatalouden töihin. Luopumistuen myöntämisen jälkeen ansiotuloraja rajoittaa luopujan mahdollisuuksia jatkaa näitä töitä. Useimmilla luopumistuensaajilla luopumistuen määrä on alle 1 000 euroa kuukaudessa. Ansiotulorajoitteen takia vain pieni osa luopumistuen saajista on tehnyt tilapäisesti töitä niin paljon, että ansiotuloraja olisi ylittynyt.

Luopumistuen maksamisen alkamisen jälkeen luopumistuensaajat ovat tehneet luopumistuen rinnalla muun muassa maatalouden lomitustyötä. Maatalouslomittajan tehtävänä on hoitaa maataloutta harjoittavan päivittäiset kotieläinten hoitotyöt. Lomittaja hoitaa työt, jotka ovat välttämättömiä tuotantoeläinten hyvinvoinnin kannalta. Maatalouden harjoittamisesta luopuneiden osaamista on Melasta saatujen tietojen mukaan hyödynnetty myös lomituksen paikallisyksiköiden järjestämissä lomituspalveluissa.

Lisäksi luopumistuen saajat ovat työskennelleet esimerkiksi terveyden- ja vanhustenhuollon erilaisissa hoito- ja muissa tehtävissä, lastenhoitotyössä sekä erilaisissa toimistotöissä ja palveluammateissa.

Luopumistuensaajien luopumistuen rinnalla tekemä työ ei aina ole ollut säännöllistä, päätoimista ja toistaiseksi jatkuvaa. He ovat työskennelleet myös osa- tai määräaikaaisesti esimerkiksi kiireapulaisina ja sijaisina sekä lyhyellä varoitusaikalla töihin kutsuttavina satunnaisia työpäiviä tai työvuoroja tekevinä sijaisina esimerkiksi hoito-, keittiö-, siivous- ja lomitustöissä asuinpaikkansa läheisyydessä.

Luopumistuen maksamiseen liittyvä ansiotuloraja on käytännössä vaikuttanut luopumistuensaajien haluun ottaa vastaan tarjottua työtä, koska he eivät ole olleet halukkaita keskeyttämään luopumistuen maksamista ansiotyön vuoksi siksi aikaa, kun siitä saatavat ansiot määräaikaaisesti olisivat ylittäneet ansiotulorajan. Sen sijaan he ovat pyrkineet työskentelemään vain siinä määrin, että ansiotulot eivät vaikuttaisi luopumistuen maksamiseen. Tämä on saattanut aiheuttaa tahattomia ansiotulorajan ylityksiä erityisesti tilanteissa, joissa maksettava palkka on tuntipalkka, tai osa palkasta muodostuu erilaisista lisistä, joiden määrä on etukäteen vaikea arvioida. Lisäksi ansiotuloraja on saattanut ylittyä, kun työtehtävät ovat olleet sellaisia, että työpäivä ylittäen venyy odottamattomien tapahtumien vuoksi. Tällöin myös palkkatulot ovat kasvaneet ja palkka on saattanut ylittää ansiotulorajan, vaikka luopumistuensaaja on suunnitellut työskentelevänsä siinä määrin, että ansiotulot jäisivät alle ansiotulorajan. Vähänsikin ansiotulorajan ylitys johtaa voimassa olevan lain mukaan siihen, että kuukauden koko luopumistuki jää saamatta.

Luopumistuen ansiotulorajaa koskeva poikkeus on ollut määräaikaisena voimassa vuosina 2020 ja 2021. Määräaikaisesta poikkeuksesta säädettiin vuonna 2020 lailla eräistä maatalouden luopumistuen ansiotulorajaan covid-19-epidemian johdosta sovellettavista väliaikaisista menettelyistä (446/2020). Luopumistuensaajien aikavälillä 16.3—31.12.2020 tekemän työn perusteella ansaitsemat tulot eivät vaikuttaneet luopumistuen maksamiseen. Väliaikaisella lailla turvattiin osaltaan huoltovarmuuden kannalta keskeisten maatalouden alkutuotannon ja puutarha-alan työvoiman saantia vuoden 2020 osalta. Vastaava poikkeus on ollut voimassa myös 1.3.—31.12.2021, jolloin asiasta säädettiin lailla eräistä maatalouden luopumistuen ansiotulorajaan covid-19-epidemian johdosta sovellettavista väliaikaisista menettelyistä (542/2021).

Osa luopumistuensaajista ei ole työskennellyt lainkaan tai heidän ansiotulonsa ovat alittaneet ansiotulorajan. Melan tilastoista ei ole kuitenkaan mahdollista saada tältä osin henkilömäärätietoja, koska tuensaajilla ei ole ollut ilmoitusvelvollisuutta Melaan, kun työskentely ei ole vaikuttanut tuen maksamiseen. Tarkkoja tietoja ansiotyön tekemisestä ja sen kohdistumisesta eri toimialoille ei myöskään ole käytettävissä.

3 Tavoitteet

Lakiehdotuksen tarkoituksena on mahdollistaa maatalouden luopumistukeen oikeutettujen tuensaajien ansiotyössäkäynti ilman, että työssä ansaitun tulon määrä vaikuttaisi maatalouden harjoittamisesta luopuneen oikeuteen saada luopumistukea.

Esityksen tavoitteena on edistää luopumistuensaajien työpanoksen ja osaamisen hyödyntämistä nykyistä enemmän ja näin osaltaan tukea osaavan työvoiman saatavuutta sekä työmarkkinoiden kohtaannon tehostumista alkutuotannon kannalta kriittisillä aloilla, erityisesti maataloudessa ja puutarha-alalla, mutta myös muussa maaseudun elinkeinotoiminnassa ja palvelutuotannossa.

Esityksellä pyritään edistämään osaltaan myös tilapäisten ja määräaikaisten työmahdollisuuksien hyödyntämistä erityisesti maaseudulla, jossa sijaisten ja tilapäisten työntekijöiden saaminen on usein kaupungeja vaikeampaa.

Lakiehdotus myös mahdollistaisi maatalouden luopumistukeen oikeutettujen tuensaajien ansiotyössäkäynnin huoltovarmuuden turvaamiseksi Ukrainassa käytävän sodan ja covid-19-epidemian aiheuttamissa olosuhteissa maa- ja metsätalousministeriön toimialan kannalta kriittisissä tehtävissä ilman, että työssä ansaitun tulon määrä vaikuttaisi oikeuteen saada luopumistukea.

4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1. Keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan, että luopumistukilaista kumotaan ansiotulorajaa koskevat säännökset. Kumottavaksi ehdotetut säännökset vaikuttavat luopumistuen maksamisen aloittamiseen ja lisäksi voivat aiheuttaa maksussa olevan luopumistuen maksun keskeyttämisen. Luopumistuensaajan ansiotulojen määrä ei enää vaikuttaisi luopumistuen maksamiseen ja luopujien luopumistuen maksu alkaisi tulevaisuudessa, kun he täyttävät maksun alkamisen edellytyksenä olevan iän ja 38 §:ssä säädettyt muut kuin ansiotuloja koskevat edellytykset. Luopujille, joiden luopumistuki on muuttunut lepääväksi ennen 1.1.2022 ja luopujille, jotka täyttävät luopumistuen maksamisen edellytyksenä olevan iän, lain voimaantulon jälkeen annettaisiin kuitenkin mahdollisuus jättää luopumistuki lepäämään. Heidän tulisi itse ilmoittaa tästä kirjallisesti Melalle. Ehdotettu lainmuutos johtaisi myös siihen, ettei luopumistuen maksamista enää tulevaisuudessa keskeytettäisi luopumistuensaajan ansiotulojen vuoksi.

Lakia ehdotetaan luopumistuen maksamisen osalta sovellettavaksi taannehtivasti 1.1.2022 alkaen, jotta voitaisiin taata luopumistuensaajien yhdenvertainen kohtelu.

Ehdotuksen johdosta luopumistukea voitaisiin tulevaisuudessa maksaa myös siinä tapauksessa, että muutoin luopumistukeen oikeutetun luopujan ansiotulojen määrä ylittäisi voimassa olevassa luopumistukilaissa säädetyn ansiotulorajan, joka on 785,94 euroa kuukaudessa vuonna 2022. Kaupallisen maatalouden harjoittaminen ja metsätalouden hankintatöiden tekeminen olisi edelleen luopumistuensaajalta kiellettyä.

Henkilöillä, joiden luopumistuen maksamista ei ole tai voimassa olevan lain mukaan ei olisi aloitettu, koska heidän ansiotulonsa jatkuvasti ylittävät ansiotulorajan, lepäävän luopumistuen maksamisen aloittaminen esityksen johdosta aiheuttaisi sen, että heidän tekemästään ansiotyöstä karttuva työeläkkeen karttumaprosentti voisi pienentyä 0,2 prosenttiyksikköä sen jälkeen, kun luopumistuen maksaminen on aloitettu. Karttumaprosentin pienentyminen johtuu vuoden 2017 työeläkeuudistukseen liittyvästä vuoden 2025 loppuun saakka voimassa olevasta siirtymäsäännöksestä. Tästä johtuen edellä tarkoitetuissa tilanteissa, kun luopumistuki voimassa olevan lainsäädännön mukaan jo on lepäävä tai muuttuisi lepääväksi, luopujalle annettaisiin mahdollisuus valita, että luopumistuen maksamista ei aloiteta, ilmoittamalla siitä Melalle kirjallisesti. Lepäämäänjättämismahdollisuus säilyisi myös jatkossa, mutta kytkentä ansiotulorajaan poistuu. Lepäämään jätetyn luopumistuen maksaminen aloitettaisiin, kun luopuja ilmoittaa haluavansa luopumistukensa maksuun. Tällä tavoin luopujilla olisi edelleen myös mahdollisuus halutessaan lykätä maatalousyrittäjän eläkelain mukaisen vanhuuseläkkeensä alkamista luopumistukilain 42 §:n 5 momentin perusteella. Koska työeläkeuudistuksen siirtymäsäännös on voimassa vuoden 2025 loppuun, luopumistukea nostavan henkilön eläkekarttuma on vuosina 2026-2029 sama kuin muilla työssäkäyvillä.

Ehdotetulla lain muutoksella ei olisi nykytilanteeseen verrattuna vaikutusta luopumistuen maksamisen aloittamiseen sellaisille luopujille, joilla ei ole ansiotuloja lainkaan tai joiden ansiotulot alittaisivat nykyisen ansiotulorajan, kun he täyttävät luopumistuen maksamisen edellytyksenä olevan iän, elleivät he itse ilmoita, että he haluavat jättää luopumistukensa lepäämään. Henkilöille, joiden luopumistuen maksaminen on ehdotetun lain voimaan tullessa mahdollisesti keskeytetty sen vuoksi, että heidän ansiotulonsa ovat ylittäneet ansiotulorajan, luopumistuen maksaminen tulisi aloittaa uudelleen 1.1.2022 alkaen.

Luopumistukijärjestelmän piirissä oli vuoden 2022 alussa 1472 henkilöä. Näistä 14 henkilön luopumistuen maksamista ei ole aloitettu 31.12.2021, vaikka he ovat täyttäneet luopumistuen maksamisen edellytyksenä olevan iän, koska heidän kuukausittaiset ansiotulonsa mainitun iän täytyessä ja siitä eteenpäin ovat ylittäneet luopumistukilaissa säädetyn ansiotulorajan. Lisäksi 61 henkilön luopumistuen maksamista ei ole aloitettu siksi, että he täyttävät luopumistuen maksamisen edellytyksenä olevan iän vuonna 2022 tai myöhemmin.

4.2. Pääasialliset vaikutukset

Luopumistuen ansiotulorajan poistamisella parannetaan maaseudun työvoiman saatavuutta lisäämällä luopumistuen saajan kannustinta tarjota työvoimaansa. Ansiotulorajan poistamisella kokenut, osaava ja paikallisen toimintaympäristön tunteva työvoima on käytettävissä alkutuotannon tehtävien lisäksi myös muussa maaseudun elinkeinotoiminnassa ja palvelutuotannossa, erityisesti tilapäisenä työvoimana. Melan arvion mukaan voimassa olleet maatalouden luopumistuen ansiorajapoikkeukset on havaittu keinoiksi, joilla voidaan lisätä työllisten määrää ja sitä on hyödyntänyt runsaat 200 henkilöä.

EU-valtiontukisääntely

Esityksessä ehdotetuilla muutoksilla ei ole vaikutusta EU-lainsäädännöstä tai valtiontukisäännöistä aiheutuvien Suomen velvoitteiden täyttämiseen. Komissiolle notifioitu viimeisin luopumistukijärjestelmä on päättynyt 31.12.2018 ja sen mukaiset maksut jatkuvat edelleen, mutta itsekijärjestelmä ja sen valtiontukihyväksyntä ovat päättyneet.

EU-valtiontukisääntelyn näkökulmasta huomionarvoista on, että luopumistukijärjestelmän mukaisessa tuessa on kyse yrittäjälle asetetusta vaatimuksesta koskien maatalouden harjoittamista,

joka ei ulotu palkkatöihin. Ehdotetun muutoslain myötä tuensaajien joukko ei laajene tai kapeene, tuki-intensiteetti ei lisäännä eikä esityksen kilpailuvaikutuksia voida lähtökohtaisesti pitää ainoastaan tiettyjä yrityksiä tai toimialoja suosivina. Esityksen mukaisella lailla tehtävien palkkatyön ansiotulorajaa koskevien muutosten johdosta ei näillä perusteilla vaikuttaisi muodostuvan uutta notifioitavaa valtiontukea.

Euroopan Unionin tuomioistuin antoi 28.10.2021 tuomion ennakkoratkaisupyyntöön yhdistetyissä asioissa C- 915/19—C- 917/19. Tuomion perusteella valtiontukisääntelyn näkökulmasta merkityksellistä on, vaikuttaako tehtävä muutos kyseisen tukijärjestelmän peruspiirteisiin, sellaisina kuin komissio tarkasteli niitä arvioidessaan kyseisen järjestelmän aiempien versioiden soveltuvuutta sisämarkkinoille.

EU-valtiontukisääntelyn näkökulmasta arvioitavaksi tulee, voivatko valtiontuen hyväksyttävyyssperusteet muuttua sen jälkeen, kun tukiohjelma on loppunut. Komissio on arvioinut viimeisimmän ja vuonna 2018 päättyneen luopumistukijärjestelmän mukaista tukiohjelman soveltumista sisämarkkinoille hyödyntäen vuosien 2000—2006 maatalouden suuntaviivojen (2000/C 28/02) yhteisiä arviointiperiaatteita sekä toimenpidekohtaisia sääntöjä, joissa mainitun kaltaista ansiotulorajaa ei jäsenmaan tukiohjelmalta edellytetä. Esityksen mukaisella lailla tehtävän palkkatyön ansiotulorajan poistamisella ei arvioida olevan jälkikäteen vaikutusta edellä mainittuihin, jo toteutuneisiin kilpailuvaikutuksiin.

Jos komissiolle ilmoitetun, vuonna 2018 päättyneen, luopumistukiohjelman mukainen tuloraja olisi alusta alkaen ollut korkeampi, komissio olisi arvioinut sitä vuosien 2000—2006 maatalouden suuntaviivojen pohjalta. Näissä suuntaviivoissa saman toimenpiteen 8 alle on listattu varhaiseläke ja kannattamattoman tilan luopumistuki, ja tukitoimenpiteiden ehdot ovat pitkälti samat. Varhaiseläkkeen osalta ei ole mainintaa muualta tulevan tulon rajoitteesta, ja luopumistuen osalta kirjaus on jopa päinvastoin, korostaen tuensaajan siirtymän helpottamista kohti muuta taloudellista toimintaa. Maatalouden suuntaviivat vuosille 2007—2013 (2006/C 319/01) eivät myöskään ehdosta mainitse, ja voimassa olevista suuntaviivoista (2014/C 204/01) varhaiseläketuimenpidettä ei enää löydy. Tulorajaa ei myöskään ole käsitelty Suomen järjestelmää koskevissa komission päätöksissä vuosina 2002—2014 osana tukijärjestelmän yhteismarkkinoille soveltuvuuden arviointia. Suuntaviivojen muotoilujen perusteella on tulkittavissa siten, ettei tulorajan olemassaolo tai sen suuruus ole ollut luopumistukijärjestelmän peruspiirteisiin vaikuttava asia, eikä siten komission tukijärjestelmän hyväksynnän kannalta ratkaiseva tekijä.

Taloudelliset vaikutukset

Luopumistuesta aiheutuvat menot maksetaan valtion talousarvion momentilta 30.10.42 (Luopumistuet ja -eläkkeet, S 2v). Luopumistukimenojen arvioidaan esityksen johdosta lisääntyvän vuosina 2022—2029 noin 2,4 miljoonaa euroa. Menojen lisäys on arvioitu sen perusteella, että osalle luopumistuensaajista ei ole aiempinakaan vuosina maksettu tilapäisesti luopumistukea liian suurten ansiotulojen takia (luopumistuki keskeytetty). Nämä henkilöt voisivat nyt esityksen mukaan saada luopumistuen. Lisämenoja syntyy myös niistä luopumistukeen oikeutetuista, jotka ovat jatkaneet pysyvästi ansiotyössä eivätkä ole ryhtyneet ollenkaan nostamaan luopumistukea, mutta jotka tämän esityksen myötä mahdollisesti siirtyisivät luopumistuelle (luopumistuki lepäävänä). Lisämenoja syntyy myös niistä jo luopumistukea saavista, jotka palaavat takaisin ansiotyöhön siten, että ansiotuloraja ylittyy, mutta joiden luopumistuen maksua ei keskeytetäisi eikä luopumistukea perittäisi takaisin tämän esityksen myötä. Esityksessä tarkoitetuista muutoksista aiheutuvat kustannukset katetaan hallinnonalan sisäisesti ja lähtökohtaisesti valtion talousarvion edellä mainitun momentin määrärahan puitteissa.

Esityksen johdosta maatalouden luopumistukeen oikeutetuilla tuensaajilla olisi mahdollisuus tehdä ansiotyötä ilman, että työssä ansaitun tulon määrä vaikuttaisi maatalouden harjoittamisesta luopuneen oikeuteen saada luopumistukea. Luopumistuen maksamiseen liittyvän ansiotulorajan poistaminen vaikuttaisi sekä luopujan luopumistuen maksamisen aloittamiseen, että luopumistuensaajan luopumistuen maksamisen jatkumiseen katkotta.

Niille 61 henkilölle, joiden luopumistuen maksaminen ei ole vielä alkanut 1.1.2022 siksi, että he eivät vielä ole täyttäneet luopumistuen maksamisen edellytyksenä olevaa ikää, maksettaisiin lain voimaantulon jälkeen pääsääntöisesti luopumistukea heti mainitun iän täyttymisestä alkaen.

Niille henkilöille, joilla luopumistuen maksaminen on ehdotetun lain voimaantullessa mahdollisesti keskeytyneenä muiden ansiotöiden vuoksi, maksettaisiin luopumistukea 1.1.2022 alkaen. Lisäksi niille luopumistuensaajille, joilla luopumistuki on muiden ansiotöiden vuoksi lepäävänä lain voimaan tullessa, luopumistuen maksaminen aloitettaisiin pääsääntöisesti edellä mainitusta ajankohdasta. Näiden noin 60 henkilön luopumistuki on määrältään keskimäärin noin 670 euroa kuukaudessa vuoden 2022 tasossa. Tästä aiheutuisi arviolta noin 1,1 miljoonan euron valtion menojen lisäys vuosille 2022—2029.

Aiemmin pysyvästi luopumistukea saaneiden henkilöiden ja vuosina 2022—2024 maksuun alkavien henkilöiden luopumistuesta aiheutuvat menot on huomioitu momentin määrärahan mitoituksessa talousarviossa 2022.

On arvioitu, että esityksen perusteella näistä 1 386 luopumistuen saajasta, joilla luopumistuki on jo maksussa 1.1.2022 ja joita esitys koskee, voisi työskennellä keskimäärin vajaa 100 henkilöä vuodessa. Keskimääräinen luopumistuen määrä näillä henkilöillä on 830 euroa kuukaudessa vuoden 2022 tasolla. Kaikkien luopumistuensaajien ei arvioida työskentelevän edes satunnaisesti taikka määrä- tai osa-aikaisesti johtuen esimerkiksi tuensaajien korkeasta keski-ikästä (62,5 vuotta vuoden 2022 alussa). Jos tuensaajista 100 henkilöä tekisi ansiotyötä keskimäärin kahden vuoden ajan siten, että ansiotuloraja ylittyisi, olisi kysymys arviolta noin 1,3 miljoonan euron luopumistuen määrästä, jota ei perittäisi luopumistuensaajilta takaisin. Jos lakiesitys ei toteutuisi, luopumistuensaajat eivät todennäköisesti työllistäisi itseään aiempia vuosia suuremmassa määrin siten, että ansiotuloraja ylittyisi, koska tuensaajat tietäisivät sen johtavan luopumistuen takaisinperintään. Tällöin valtiolle aiheutuisi joka tapauksessa edellä esitetyt luopumistukimenot.

Vuoden 2020 poikkeuslain alkaessa keskeytettynä ja lepäävinä olleita luopumistukia oli yhteensä 120 kappaletta ja näistä 80 palasi takaisin tuen piiriin aiheuttaen yhteensä 634 000 euron lisäkustannuksen luopumistukimenoon. Vuoden 2021 poikkeuslain alkaessa keskeytettynä ja lepäävinä olleita luopumistukia oli yhteensä 92 kappaletta ja näistä 71 palasi takaisin tuen piiriin aiheuttaen yhteensä 572 000 euron lisäkustannuksen luopumistukimenoon.

Ansiotulorajan poistaminen vähentäisi hallinnollista työtä Melassa arviolta noin 1—1,5 henkilövuotta.

Luopumistuen piiriin kuuluville henkilöille, jotka ryhtyisivät ansiotyöhön, ei aiheutuisi luopumistuen maksun alkamisen lykkääntymistä eikä maksun keskeytystä, vaikka heidän palkkatyössään ansaitsemansa ansiotulot ylittäisivät voimassa olevassa luopumistukilaissa säädetyn ansiotyötä koskevan ansiotulorajan. Tämän arvioidaan kannustavan luopumistuen saajia siirtymään ansiotyöhön.

Kannustamalla luopumistuensaajia aloille, joissa on työvoimapulaa, luopumistuensaajat tulisivat maksamaan tekemistään ansiotöistä veroja, joten valtion ansiotuloverotettavan tulon määrä

vuodesta 2022 alkaen myös kasvaisi. Tarkkoja arvioita siitä, kuinka moni luopumistuensaaja ryhtyisi ansiotyöhön tai lisäisi jo aikaisemmin aloittamaansa työskentelyä, ei ole mahdollista esittää.

5 Lausuntopalaute

Lausuntoja saapui määräaikaan mennessä yhteensä seitsemän. Yleisellä tasolla esityksen tavoitteita pidettiin lausunnoissa hyvinä ja kannatettavina. Valtiovarainministeriö totesi, että esityksessä on yksilöity siinä tarkoitetuista muutoksista aiheutuvien kustannusten perusteet. Valtiovarainministeriö totesi lisäksi, että esityksen mukaan kyseiset kustannukset katetaan valtion talousarvion momentin 30.10.42 (Luopumistuet ja -eläkkeet) määrärahan puitteissa tarvittaessa pääluokan sisäisin kohdennuksin. Oikeusministeriön lausunnossa kiinnitettiin huomiota siihen, että luopumistuesta ehdotetaan poistettavaksi sen saamisen edellytyksenä oleva merkityksellinen elementti tuen tulorajavalvonnasta. Lisäksi esityksen tavoitteet liittyvät työvoimapolitiittisiin tavoitteisiin, eikä niinkään maatalouden harjoittamiseen. Tämän vuoksi on oikeusministeriön mukaan tarpeen laajemmin arvioida esityksessä, mikä on tuen luonne valtiosääntöoikeudellisesta näkökulmasta. Ehdotuksen ensisijaisen tavoitteiden tulisi korostua myös vielä enemmän. Sosiaali- ja terveysministeriö kannatti lausunnossaan esitystä.

Maatalousyrittäjien eläkelaitos totesi, että ehdotettu muutos olisi sujuvasti toimeenpantavissa ja myös ymmärrettävästi tiedotettavissa luopumistuensaajille. Muutos vähentäisi luopumistukijärjestelmän toimenpanoon liittyvää hallinnollista työtä Maatalousyrittäjien eläkelaitoksessa, koska luopumistuen maksamista ei tarvitsisi luopumistuensaajan ansiotulojen määrän perusteella enää keskeyttää ja myöhemmin jatkaa ansiotulojen vähentyessä tai päättyessä. Luopumistuensaajien ansiotulojen määrää ei myöskään tarvitsisi valvoa eikä luopumistuen takaisinperintätilanteita enää aiheutuisi ansiotulojen vuoksi. Luopumistukiasioissa annettavien päätösten määrä laskisi merkittävästi. Ruokavirasto piti ehdotettuja esityksiä hyvinä, eikä Ruokavirastolla ollut ehdotettuihin muutoksiin huomautettavaa. Maa- ja metsätaloustuottajien keskusliitto piti esitystä perusteltuna ja tarpeellisena.

Lausuntopalautteen johdosta perusteluita täsmennettiin luopumistuen valtiosääntöoikeudellisen arvioinnin osalta. Lisäksi perusteluita selkeytettiin siten, että ehdotuksen ensisijainen tavoite eli työllisyystoimet tulevat vielä selkeämmin esille.

6 Säännöskohtaiset perustelut

14 §. *Muun ansiotoiminnan rajoitukset.* Pykälässä on säädetty muun ansiotoiminnan rajoituksista. Koska ansiotulorajoitus esitetään poistettavaksi, pykälä kumottaisiin.

38 §. *Luopumistuen maksaminen.* Pykälässä säädetään luopumistuen maksamisesta. Pykälää muutettaisiin niin, että nykyinen 1 momentin 3 kohta poistettaisiin, koska siinä on säädetty luopumistuen maksamista koskevasta ansiotulorajoitteesta. Kohta on tarpeeton, koska ansiotuloraja poistettaisiin. Samassa yhteydessä muutettaisiin nykyisten 4—8 kohtien numerointia huomioiden nykyisen 3 kohdan poistuminen.

Pykälään tulisi voimassa olevaan pykälään verrattuna uusi 2 momentti. Uusi momentti koskisi henkilöitä, joiden luopumistuen maksamista ei ole aloitettu. Niin sanotun lepäävän luopumistuen maksamisen aloittaminen esityksen johdosta voisi aiheuttaa sen, että luopumistuensaajan työansioista karttuisi työeläkettä 0,2 prosenttiyksikköä vähemmän sen jälkeen, kun luopumistuen maksaminen on aloitettu. Tästä johtuen tilanteissa, joissa luopumistuki voimassa olevan lainsäädännön mukaan jo on lepäävä tai muuttuisi lepääväksi, luopujalle annettaisiin mahdollisuus valita, että luopumistuen maksamista ei aloiteta, ilmoittamalla siitä Melalle kirjallisesti.

Lepäämään jätetyn luopumistuen maksaminen aloitettaisiin, kun luopuja ilmoittaa haluavansa luopumistukensa maksuun. Pykälässä säädettäisiin vastaava lepäämäänjättämismahdollisuus myös muille muutoslain voimaantulon jälkeen maksettavien luopumistukien saajille.

42 §. Luopumistuen perusmäärän muuttuminen vanhuuseläkkeeksi. Pykälän 5 momenttia muutettaisiin siten, että viittaus muiden ansiotöiden lopettamiseen tai vähentämiseen poistettaisiin. Momenttiin lisättäisiin sen sijaan viittaus 38 §:n 2 momentissa tarkoitettuihin syihin, koska luopumistuen maksamisen aloittamisen lykkääminen ei ole enää riippuvainen ansiotuloista.

45 §. Luopumistuen maksun keskeyttäminen. Pykälää muutettaisiin siten, että nykyisen pykälän 1 ja 2 momentit poistettaisiin. Luopumistuen maksu ei jatkossa olisi riippuvainen ansiotulojen suuruudesta, minkä vuoksi säännökset, jotka liittyvät luopumistuen maksun keskeyttämiseen ansiotulojen suuruuden perusteella ovat tarpeettomia.

Nykyisen pykälän 3 momentista poistettaisiin sanat ”niin ikään”, koska sillä viitataan poistettaviin 1 ja 2 momentteihin. Muutos on lakitekkinen. Samalla nykyisen pykälän 4 momenttiin tehtäisiin myös lakiteknisiiä täsmennyksiä.

49 §. Luopumistuen saajan ilmoitusvelvollisuus. Pykälän 2 momentin 2 kohta, jossa on säädetty ansiotulon liittyvästä ilmoitusvelvollisuudesta, kumottaisiin tarpeettomana.

7 Voimaantulo

Ehdotetaan, että laki tulee voimaan mahdollisimman pian. Luopujien yhdenvertaisen kohtelun takaamiseksi lakia ehdotetaan sovellettavaksi taannehtivasti 31 päivänä joulukuuta 2021 jälkeen tehdyn työn perusteella ansaittuihin ansiotuloihin.

8 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

Lakiehdotukseen ei sisälly asetuksenantovaltuuksia, joita olisi arvioitava perustuslain 80 §:n nojalla.

Perustuslain 6 §:n 1 momentti sisältää yleisen yhdenvertaisuuslausekkeen, jonka mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Yhdenvertaisuussäännös kohdistuu myös lainsäätäjään (HE 309/1993 vp). Perustuslain 6 §:n 2 momentissa yhdenvertaisuuslauseketta täydentää syrjintäkielto. Perustuslakivaliokunta on todennut metsätalouden tukia koskevassa lausunnossaan (46/2006 vp) muun muassa, että lainsäädännölle on toisaalta ominaista, että se kohtelee tietyn hyväksyttävän yhteiskunnallisen intressin vuoksi ihmisiä eri tavoin edistääkseen muun muassa tosiasiallista tasa-arvoa. Perusoikeusudistuksen esitöiden ja perustuslakivaliokunnan käytännön valossa on lisäksi katsottu, ettei yhdenvertaisuusperiaatteesta johdu tiukkoja rajoja lainsäätäjän harkinnalle pyrittäessä kulloisenkin yhteiskuntakehityksen vaatimaan sääntelyyn (HE 309/1993 vp, s. 42—43, PeVL 59/2002 vp, s. 2, PeVL 1/2006 vp, s. 2, PeVL 38/2006 vp, s. 2). Olennaista on, voidaanko erottelu perustella perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävällä tavalla (HE 309/1993 vp, s. 44, PeVL 14/2006 vp, s. 2, PeVL 25/2006 vp, s. 2).

Perustuslakivaliokunta on arvioinut yhdenvertaisuutta erilaisen tukisääntelyn yhteydessä (PeVL 32/200 vp, s. 2, PeVL 14/2003 vp, s. 4, PeVL 46/2006 vp, s. 2, PeVL 4/2008 vp, s. 3, PeVL 37/2010 vp, s. 3 ja PeVL 58/2016 vp, s. 4—5). Valiokunta totesi muun muassa metsätalouden tukia koskevassa lausunnossaan, että pelkkää maantieteellistä kriteeriä ei voida pitää hyväksyttävänä erotteluperusteena perustuslain 6 §:n 2 momentin kannalta (PeVL 59/2001 vp, s. 2/I), mutta sen sijaan maanomistajien välisen eriarvoisuuden vähentäminen sekä samalla metsien hyvän hoidon ja käytön ja sitä kautta ympäristön suojelun edistäminen olivat hyväksyttäviä

erotteluperusteita. Valiokunta totesi, ottaen huomioon tukien hakemisen olevan metsänomistajille vapaaehtoista ja rahoituksen myöntäminen harkinnanvaraista, metsänomistajien muodollisen yhdenvertaisuuden kannalta sääntelyn merkitys on verrattain vähäinen eikä muodostu perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuussäännöksen kannalta ongelmalliseksi (PeVL 46/2006 vp, s. 2).

Perustuslakivaliokunta on todennut luopumistukilakien muutosesitystä koskevassa lausunnossaan 18/2006 vp muun muassa, että luopumistuki liittyy monilta osin eläkejärjestelmään, mutta valtiosääntöoikeudellisesti sitä ei voida rinnastaa sen enempää vanhuus- kuin työkyvyttömyyseläkkeeseenkään. Siinä ei ole kysymys työttömyysturvasta, eikä sitä voida pitää perustuslain 19 §:n 2 momentin tarkoittamana perustoimeentuloa turvaavana lainsäädäntönä. Oikeus luopumistukeen ei myöskään kerry ansaintaperiaatteen mukaisesti siten, että sitä olisi tarkasteltava perustuslain 15 §:n takaaman omaisuuden suojan näkökulmasta (PeVL 30/2005 vp, s. 2, PeVL 60/2002 vp, s. 2—3, PeVL 9/1999 vp, s. 2—3). Kysymys on maatalouden harjoittamista koskevasta lainsäädännöstä (PeVL 18/2006 vp).

Esitetty sääntely koskee maatalouden luopumistukijärjestelmistä jo myönnettyjen luopumistukien maksatusta koskevien eräiden edellytysten kumoamista. Esityksen vaikutusten johdosta maatalouden harjoittamisesta luopuneiden ansiotyössä ansaitsemansa ansiotulon määrä ei vaikuttaisi luopujien oikeuteen saada luopumistukea. Kuten edellä aiemmin on tuotu esiin, luopumistukea voidaan pitää eräänlaisena eläkkeen kaltaisena tuen muotona ja tuki liittyy monilta osin eläkejärjestelmään, mutta valtiosääntöoikeudellisesti sitä ei voida rinnastaa sen enempää vanhuus- kuin työkyvyttömyyseläkkeeseenkään. Siinä ei ole myöskään kysymys työttömyysturvasta, eikä sitä voida pitää perustuslain 19 §:n 2 momentin tarkoittamana perustoimeentuloa turvaavana lainsäädäntönä. Oikeus luopumistukeen ei myöskään kerry ansaintaperiaatteen mukaisesti siten, että sitä olisi tarkasteltava perustuslain 15 §:n takaaman omaisuuden suojan näkökulmasta. Edellä esitetty huomioon ottaen, on selvää, että kyse on hyvin erityislaatuisesta tukimuodosta, jolla on pyritty parantamaan aikanaan maatalouden rakennetta. Luopumistukijärjestelmä ei sellaisenaan rinnastu muihin etuuksiin. Luopumistuessa on erilaisia elementtejä, joiden vuoksi sitä on mahdollista luonnehtia eläkkeen kaltaiseksi tueksi. Ehdotetun muutoksen jälkeen luopumistuki muistuttaisi osittain vanhuuseläkettä, jonka aikana työskentely on sallittua ilman ansiotulorajaa toisin kuin työkyvyttömyyseläkkeen osalta.

Esityksen tavoitteena on mahdollistaa luopumistuen ja ansiotyön laajempi yhteensovittaminen. Ehdotuksen tavoitteet eivät enää liity täysin samanlaiseen arviointiasetelmaan luopumistuesta maatalouden harjoittamista koskevana sääntelynä, vaan kyse on jossain määrin enemmänkin työvoimapolitiittisten tavoitteiden yhteensovittamisesta aiempaan luopumistukijärjestelmään. Koska luopumistukea ei enää myönnetä, kyse on tehtyjen päätösten mukaisten oikeuksien arvioinnista. Ansiotulojen vaikutuksen poistaminen luopumistuen maksamisen edellytyksistä muuttaa tuen luonnetta lähemmäksi eläkeluonteista ansaittua oikeutta, joka on myönnetty siihen saakka, kunnes henkilöllä alkaa vanhuuseläke. Luopumistuen ja ansiotulojen välisen yhteyden poistaminen vaikuttaisi jossain määrin heikentävän luopumistuen yhteyttä perustuslain 19 § 2 momentin tarkoittamaan perustoimeentuloturvaan, kun etuuden saaminen olisi tuloista riippumaton.

Yhdenvertaisuusperiaatteen kannalta esityksen mukaista ehdotettua sääntelyä, jonka tavoitteena on työllisyyden edistämisen lisäksi turvata alkutuotannon kannalta kriittisiä työtehtäviä covid-19-epidemian ja Ukrainan sodan aiheuttamissa olosuhteissa huoltovarmuuden ja ruokaturvan suojelemiseksi, voidaan vallitsevissa olosuhteissa pitää perusteltuna ja hyväksyttävänä yhteiskunnallisena intressinä. Luopumistukien hakeminen on lisäksi ollut vapaaehtoista ja sen myöntäminen on ollut harkinnanvaraista.

Jotta ennen ehdotetun lain voimaantuloa luopumistukilaissa säädettyä muun ansiotulon tulorajaa enemmän ansiotöitä tehneet maatalouden harjoittamisesta luopuneet tuensaajat tulisivat kohdelluksi yhdenvertaisesti esitetyn lain edessä suhteessa niihin luopumistuen saajiin, jotka eivät ennen lain voimaantuloa ole työskennelleet yli luopumistukilaissa säädetyn ansiotulorajan, esityksen mukaisesti ehdotettua lakimuutosta tulisi soveltaa taannehtivasti. Lakia sovellettaisiin luopumistuen maksamisen osalta taannehtivasti 1.1.2022 alkaen eli ajankohdasta, jolloin väliaikaisen ansiotulorajoitusta koskevan poikkeuksen voimassaolo päättyi.

Ennen ehdotetun lain voimaantuloa luopumistukilaissa säädettyä ansiotulorajaa enemmän ansiotöitä tehneille maatalouden harjoittamisesta luopuneille tuensaajille maksettaisiin takautuvasti luopumistukea 1.1.2022 alkaen ja näin lain taannehtivalla soveltamisella varmistettaisiin tuensaajien yhdenvertainen kohtelu ehdotetun lain edessä covid-19-epidemian ja Ukrainassa käytävän sodan aiheuttamissa poikkeuksellisissa olosuhteissa.

Esityksellä ei ole välittömiä vaikutuksia perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen. Kyse ei ole esimerkiksi subjektiivisesta oikeudesta, vaan jo aiemmin luopujalle myönnetyn, maatalouden rakenteen parantamiseksi tarkoitettun tuen maksatusta koskevien, ansiotulorajaan liittyvien edellytysten kumoamisesta.

Elinkeinovapautta koskevan perustuslain 18 §:n 1 momentin perusteella jokaisella on oikeus lain mukaan hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla. Edelleen, pykälän 2 momentin perusteella julkisen vallan on muun muassa edistettävä työllisyyttä. Esityksessä ei ehdoteta uusia rajoituksia tuen myöntämiseen eikä puututa tuensaajille jo myönnettyihin etuuksiin rajoittavasti tavalla, joka voisi muodostua ongelmalliseksi perustuslain 18 §:n säännöksillä suojatun elinkeinovapauden kannalta. Päinvastoin, esitykseen sisältyvillä muutoksilla arvioidaan olevan työllisyyttä edistävä vaikutus.

Edellä mainituilla perusteilla katsotaan, että esitys voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä.

Hallitus pitää kuitenkin suotavana, että perustuslakivaliokunta antaisi asiasta lausunnon.

Ponsi

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

maatalouden harjoittamisesta luopumisen tukemisesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan maatalouden harjoittamisesta luopumisen tukemisesta annetun lain (612/2006) 14 § ja 49 §:n 2 momentin 2 kohta, sekä
muutetaan 38 §, 42 §:n 5 momentti ja 45 §, sellaisina kuin niistä on 38 § osaksi laeissa 1282/2006 ja 1000/2012 sekä 42 §:n 5 momentti laissa 1075/2016

38 §

Luopumistuen maksaminen

Luopumistukea suoritetaan asianomaista luopumistapaa koskevasta 4 §:n 3 momentissa tarkoitettua luopumisajankohdasta. Luopumistukea ei kuitenkaan suoriteta ennen kuin:

- 1) luopuja on saavuttanut 8 §:n 1 momentissa säädetyn iän;
- 2) luopuja on lopettanut kaupallisen maatalouden harjoittamisen ja metsätalouden hankintatyöt 12 ja 13 §:ssä tarkoitettulla tavalla;
- 3) kuntoutustuen maksaminen on päättynyt, jos luopujalla on luopumisen tapahtuessa ollut oikeus kuntoutustukeen;
- 4) luopumisen kohteena olevan tilan peltomaan hallinta ja luovutettujen porojen omistusoikeus sekä 15 §:ssä, 17 §:n 1 momentin 1 kohdassa ja 18—21 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa myös tuotantorakennusten ja -rakennelmien hallinta on siirtynyt luovutuksensaajalle;
- 5) luovutuksensaaja on ryhtynyt täyttämään 15 §:n 1 momentin 6 kohdassa, 17 §:n 2 momentissa tai 77 a §:n 1 momentin 7 kohdassa tarkoitettua sitoumustaan;
- 6) 18—21 §:ssä tarkoitetuissa luovutuksissa luovutuksensaaja on esittänyt selvityksen siitä, että hän toimii sanotuissa lainkohdissa tarkoitetuissa yhtiöissä vastuunalaisena yhtiömiehenä tai että hänellä on määräysvalta osakeyhtiössä ja että hän on ottanut maatalousyrittäjän eläkelain mukaisen vähimmäiseläketurvaa koskevan vakuutuksen toiminnastaan luopumisen kohteena olevalla maatilalla;
- 7) 18—21 §:ssä tarkoitetuissa luovutuksissa yhtiö on ryhtynyt täyttämään 18 §:n 2 momentissa, 19 §:n 2 momentissa, 20 §:n 2 momentissa tai 21 §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoitettua sitoumustaan.

Luopuja voi ennen luopumistuen maksamisen alkamista ilmoittaa kirjallisesti eläkelaitokselle, ettei hänen luopumistukensa maksamista tule aloittaa. Ilmoituksen tehneen luopujan luopumistuen maksaminen alkaa, kun hän hakee kirjallisesti eläkelaitokselta luopumistuen maksamisen aloittamista. Luopumistukea maksetaan maksatusta koskevan hakemuksen saapumista seuraavan kuukauden alusta alkaen.

Luopumistukea ei makseta vajaalta kalenterikuukaudelta.

Eläkelaitos antaa 1 tai 2 momentissa mainittujen edellytysten täytyessä luopumistuen maksamisen aloittamista koskevan päätöksen.

42 §

Luopumistuen perusmäärän muuttuminen vanhuuseläkkeeksi

Jos luopumistuen perusmäärän maksamista ei ole aloitettu 38 §:n 2 momentissa tarkoitettusta syystä, 42 §:n 1 momentissa tarkoitettun maatalousyrittäjän eläkelain mukaisen vanhuuseläkkeen maksamisen aloittamista voidaan luopujan hakemuksesta lykätä, jos hakemus tehdään ennen kuin luopuja täyttää 63 vuotta. Tällöin maatalousyrittäjän eläkelain mukainen vanhuuseläke myönnetään erillisestä hakemuksesta. Maatalousyrittäjän eläkelain mukainen vanhuuseläke määräytyy 42 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitetuin tavoin aikaisintaan vanhuuseläkehakemusta seuraavan kuukauden alusta. Muiden työntekijän eläkelain 3 §:ssä tarkoitettujen työeläkkeiden osalta noudatetaan, mitä 42 §:n 4 momentissa säädetään.

45 §

Luopumistuen maksun keskeyttäminen

Luopumistuen maksaminen voidaan keskeyttää, jos luopumistuen saajan työpanos ja olosuhteet luovutetulla tilalla huomioon ottaen pääasiallisen vastuun maatalouden harjoittamisesta on katsottava siirtyneen muutoin kuin tilapäisesti takaisin luopumistuen saajalle.

Luopumistuen maksaminen aloitetaan uudelleen välittömästi, kun eläkelaitos on saanut ilmoituksen keskeytyksen aiheuttaneen syyn poistumisesta. Luopumistuen saajan on ilmoitettava syyn poistumisesta kirjallisesti eläkelaitokselle. Valtioneuvoston asetuksella säädetään menettelystä silloin, kun keskeytettyä luopumistukea ryhdytään uudelleen maksamaan. Luopumistukea ei kuitenkaan makseta takautuvasti kuutta kuukautta pidemmältä ajalta ennen ilmoitusta.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 2022

Tämän lain 38 §:n 1 momenttia ja 45 §:ää sovelletaan 1 päivästä tammikuuta 2022.

Helsingissä 24.3.2022

Pääministeri

Sanna Marin

Maa- ja metsätalousministeri Jari Leppä

Laki

maatalouden harjoittamisesta luopumisen tukemisesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan maatalouden harjoittamisesta luopumisen tukemisesta annetun lain (612/2006) 14 § ja 49 §:n 2 momentin 2 kohta, sekä muutetaan 38 §, 42 §:n 5 momentti ja 45 §, sellaisina kuin niistä on 38 § osaksi laeissa 1282/2006 ja 1000/2012 sekä 42 §:n 5 momentti laissa 1075/2016

Voimassa oleva laki

Ehdotus

14 §

14 §

Muun ansiotoiminnan rajoitukset

Muun ansiotoiminnan rajoitukset

Luopumistukea ei makseta ennen kuin luopuja on toimittanut eläkelaitokselle selvityksen myös muiden kuin 12 §:n 1 momentissa tarkoitettujen ansiotöiden lopettamisesta tai niiden vähentämisestä siten, että hänen niistä saamiensa ansiotulojen määrän voidaan arvioida jäävän pienemmäksi kuin 523,61 euroa kuukaudessa. Edellä mainittu ansiotuloraja tarkistetaan vuosittain työntekijän eläkelain (395/2006) 96 §:ssä tarkoitettulla palkkaker-toimella.

(kumotaan)

Edellä 1 momentissa tarkoitettuna tulona ei kuitenkaan pidetä omaishoidon tuesta annetussa laissa (937/2005) tarkoitettua omaishoidon tukea eikä perhehoitajalaissa (312/1992) tarkoitettua palkkiota. Mitä 1 momentissa säädetään, sovelletaan myös 9 §:ssä tarkoitettuun luopujaan hänen saavuttaessaan 8 §:ssä säädetyn iän.

38 §

38 §

Luopumistuen maksaminen

Luopumistuen maksaminen

Luopumistukea suoritetaan asianomaista luopumistapaa koskevasta 4 §:n 3 momentissa tarkoitettusta luopumisajankohdasta. Luopumistukea ei kuitenkaan suoriteta ennen kuin:

1) luopuja on saavuttanut 8 §:n 1 momentissa säädetyn iän;

Luopumistukea suoritetaan asianomaista luopumistapaa koskevasta 4 §:n 3 momentissa tarkoitettusta luopumisajankohdasta. Luopumistukea ei kuitenkaan suoriteta ennen kuin:

1) luopuja on saavuttanut 8 §:n 1 momentissa säädetyn iän;

Voimassa oleva laki

2) luopuja on lopettanut kaupallisen maatalouden harjoittamisen ja metsätalouden hankintatyöt 12 ja 13 §:ssä tarkoitetulla tavalla;

3) luopuja on lopettanut muut ansiotyönsä tai vähentänyt niitä siten, että luopujan niistä saamien ansiotulojen voidaan arvioida jäädvän 14 §:ssä säädettyä määrää pienemmiksi;

4) kuntoutustuen maksaminen on päättynyt, jos luopujalla on luopumisen tapahtuessa ollut oikeus kuntoutustukeen;

5) luopumisen kohteena olevan tilan pelto- maan hallinta ja luovutettujen porojen omistusoikeus sekä 15 §:ssä, 17 §:n 1 momentin 1 kohdassa ja 18—21 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa myös tuotantorakennusten ja -rakennelmien hallinta on siirtynyt luovutuksen- saajalle;

6) luovutuksensaaja on ryhtynyt täyttämään 15 §:n 1 momentin 6 kohdassa, 17 §:n 2 momentissa tai 77 a §:n 1 momentin 7 kohdassa tarkoitettua sitoumustaan;

7) edellä 18—21 §:ssä tarkoitetuissa luovu- tuksissa luovutuksensaaja on esittänyt selvi- tyksen siitä, että hän toimii sanotuissa lain- kohdissa tarkoitetuissa yhtiöissä vastuunalai- sena yhtiömiehenä tai että hänellä on mää- räysvalta osakeyhtiössä ja että hän on ottanut maatalousyrittäjien eläkelain mukaisen vä- himmäiseläketurvaa koskevan vakuutuksen toiminnastaan luopumisen kohteena olevalla maatilalla;

8) 18—21 §:ssä tarkoitetuissa luovutuksissa yhtiö on ryhtynyt täyttämään 18 §:n 2 momen- tissa, 19 §:n 2 momentissa, 20 §:n 2 momen- tissa tai 21 §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoi- tettua sitoumustaan.

Luopumistukea ei makseta vajaalta kalente- rikuukaudelta.

Eläkelaitos antaa 1 momentissa mainittujen edellytysten täytyessä luopumistuen maksa- misen aloittamista koskevan päätöksen.

Ehdotus

2) luopuja on lopettanut kaupallisen maata- louden harjoittamisen ja metsätalouden han- kintatyöt 12 ja 13 §:ssä tarkoitetulla tavalla;

3) kuntoutustuen maksaminen on päättynyt, jos luopujalla on luopumisen tapahtuessa ollut oikeus kuntoutustukeen;

4) luopumisen kohteena olevan tilan pelto- maan hallinta ja luovutettujen porojen omis- tusoikeus sekä 15 §:ssä, 17 §:n 1 momentin 1 kohdassa ja 18—21 §:ssä tarkoitetuissa ta- pauksissa myös tuotantorakennusten ja -ra- kennelmien hallinta on siirtynyt luovutuksen- saajalle;

5) luovutuksensaaja on ryhtynyt täyttämään 15 §:n 1 momentin 6 kohdassa, 17 §:n 2 mo- mentissa tai 77 a §:n 1 momentin 7 kohdassa tarkoitettua sitoumustaan;

6) 18—21 §:ssä tarkoitetuissa luovutuksissa luovutuksensaaja on esittänyt selvityksen siitä, että hän toimii sanotuissa lainkohdissa tarkoitetuissa yhtiöissä vastuunalaisena yhtiö- miehenä tai että hänellä on määräysvalta osa- keyhtiössä ja että hän on ottanut maatalous- yrittäjän eläkelain mukaisen vähimmäiseläke- turvaa koskevan vakuutuksen toiminnastaan luopumisen kohteena olevalla maatilalla;

7) 18—21 §:ssä tarkoitetuissa luovutuksissa yhtiö on ryhtynyt täyttämään 18 §:n 2 momen- tissa, 19 §:n 2 momentissa, 20 §:n 2 momen- tissa tai 21 §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoi- tettua sitoumustaan.

Luopuja voi ennen luopumistuen maksami- sen alkamista ilmoittaa kirjallisesti eläkelai- tokselle, ettei hänen luopumistukensa maksa- mista tule aloittaa. Ilmoituksen tehneen luopu-ujan luopumistuen maksaminen alkaa, kun hän hakee kirjallisesti eläkelaitokselta luopu- mistuen maksamisen aloittamista. Luopumis- tukea maksetaan hakemuksen saapumista seu- raavan kuukauden alusta alkaen.

Luopumistukea ei makseta vajaalta kalente- rikuukaudelta.

Eläkelaitos antaa 1 tai 2 momentissa mainit- tujen edellytysten täytyessä luopumistuen maksamisen aloittamista koskevan päätöksen.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

42 §

42 §

Luopumistuen perusmäärän muuttuminen vanhuuseläkkeeksi

Luopumistuen perusmäärän muuttuminen vanhuuseläkkeeksi

Jos luopuja ei ole lopettanut tai vähentänyt muita ansiotöitään niin, että luopumistuen perusmäärän maksaminen olisi aloitettu, 1 momentissa tarkoitetun maatalousyrittäjän eläkelain mukaisen vanhuuseläkkeen maksamisen aloittamista voidaan luopujan hakemuksesta lykätä, jos hakemus tehdään ennen kuin luopuja täyttää 63 vuotta. Tällöin maatalousyrittäjän eläkelain mukainen vanhuuseläke myönnetään erillisestä hakemuksesta. Maatalousyrittäjän eläkelain mukainen vanhuuseläke määräytyy 1 ja 2 momentissa tarkoitetuin tavoin aikaisintaan vanhuuseläkehakemusta seuraavan kuukauden alusta. Muiden työntekijän eläkelain 3 §:ssä tarkoitettujen työeläkkeiden osalta noudatetaan, mitä 4 momentissa säädetään.

Jos luopumistuen perusmäärän maksamista ei ole aloitettu 38 §:n 2 momentissa tarkoitusta syystä, 42 §:n 1 momentissa tarkoitetun maatalousyrittäjän eläkelain mukaisen vanhuuseläkkeen maksamisen aloittamista voidaan luopujan hakemuksesta lykätä, jos hakemus tehdään ennen kuin luopuja täyttää 63 vuotta. Tällöin maatalousyrittäjän eläkelain mukainen vanhuuseläke myönnetään erillisestä hakemuksesta. Maatalousyrittäjän eläkelain mukainen vanhuuseläke määräytyy 42 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitetuin tavoin aikaisintaan vanhuuseläkehakemusta seuraavan kuukauden alusta. Muiden työntekijän eläkelain 3 §:ssä tarkoitettujen työeläkkeiden osalta noudatetaan, mitä 42 §:n 4 momentissa säädetään.

45 §

45 §

Luopumistuen maksun keskeyttäminen

Luopumistuen maksun keskeyttäminen

Luopumistukea ei makseta kalenterikuukaudelta, jonka aikana luopumistuen saaja on ansiotyössä ja ansaitsee vähintään 523,61 euroa kuukaudessa. Tällöin ei tulona oteta huomioon 14 §:ssä tarkoitettua tuloa, jota ei lueta ansiotyöstä saaduksi tuloksi luopumistukea myönnettäessäkään. Edellä mainittu ansiotuloraja tarkistetaan vuosittain työntekijän eläkelain 96 §:ssä tarkoitettulla palkkakertomella.

Kun eläkelaitos saa tiedon seikasta, jonka perusteella luopumistukea ei 1 momentin mukaan saisi maksaa, eläkelaitos keskeyttää luopumistuen maksamisen seuraavasta mahdollisesta maksujaksosta alkaen, jos syy luopumistuen maksamisen keskeyttämiseen on edelleen olemassa.

Luopumistuen maksaminen voidaan niin ikään keskeyttää, jos luopumistuen saajan

Luopumistuen maksaminen voidaan keskeyttää, jos luopumistuen saajan työpanos ja

Voimassa oleva laki

työpanos ja olosuhteet luovutetulla tilalla huomioon ottaen pääasiallisen vastuun maatalouden harjoittamisesta on katsottava siirtyneen muutoin kuin tilapäisesti takaisin luopumistuen saajalle.

Luopumistuen maksaminen aloitetaan uudelleen välittömästi, kun eläkelaitos on saanut tiedon keskeytyksen aiheuttaneen syyn poistumisesta. Luopumistuen saajan on ilmoitettava siitä kirjallisesti eläkelaitokselle. Valtioneuvoston asetuksella säädetään *tarkemmin* menettelystä silloin, kun keskeytettyä luopumistukea ryhdytään uudelleen maksamaan. Luopumistukea ei kuitenkaan makseta takautuvasti kuutta kuukautta pidemmältä ajalta ennen ilmoitusta.

49 §

Luopumistuen saajan ilmoitusvelvollisuus

Luopumistuen saaja on velvollinen ilmoittamaan eläkelaitokselle seuraavista muutoksista, jotka vaikuttavat hänen oikeuteensa saada luopumistukea tai hänen saamansa luopumistuen määrään:

2) ryhtymisestäään ansiotyöhön, josta saatava ansiotulo on vähintään 45 §:n 1 momentissa säädetyn rahamäärän suuruinen taikka ansiotyöstä saatavan ansiotulon noususta vähintään sanotun rahamäärän suuruiseksi;

Ehdotus

olosuhteet luovutetulla tilalla huomioon ottaen pääasiallisen vastuun maatalouden harjoittamisesta on katsottava siirtyneen muutoin kuin tilapäisesti takaisin luopumistuen saajalle.

Luopumistuen maksaminen aloitetaan uudelleen välittömästi, kun eläkelaitos on saanut ilmoituksen keskeytyksen aiheuttaneen syyn poistumisesta. Luopumistuen saajan on ilmoitettava *syyn poistumisesta* kirjallisesti eläkelaitokselle. Valtioneuvoston asetuksella säädetään menettelystä silloin, kun keskeytettyä luopumistukea ryhdytään uudelleen maksamaan. Luopumistukea ei kuitenkaan makseta takautuvasti kuutta kuukautta pidemmältä ajalta ennen ilmoitusta.

49 §

Luopumistuen saajan ilmoitusvelvollisuus

Luopumistuen saaja on velvollinen ilmoittamaan eläkelaitokselle seuraavista muutoksista, jotka vaikuttavat hänen oikeuteensa saada luopumistukea tai hänen saamansa luopumistuen määrään:

(kumotaan 2 kohta)

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 2022